

עלון שבועי מבית 'בני אמותים' וכל מאמיניהם

220

פרשת ויקרא

תשע"ח

פניני אמן ותפלה בפרשה

מאוצרות אמותים

במסכת ראש השנה (ו, א, ע"פ רש"י שם) ד"קו מכך שנאמר: "יקריב אתו", אף שכבר נאמר קודם: "יקריבנו", שביט דין כופים את הנזיר להביא את קרבנו, אולם פיון שעליו להביאו "לרצונו", לפיכך "כופין אותו עד שיאמר: 'רוצה אני'".

דרש מרן הש"פ אמת: מדברי הגמרא נוכל ללמד כי יכול האדם להתעלות למדרגה שפזו, עד שכביכול משמים יכפוהו לבחור בטוב. על כך מבקשים אנו מדי בקר: "וכוף את יצרנו להשתעבד לך", ואף בימים הנוראים אנו מתפללים: "ובכו תן פחדך... ואימתך על כל מה שבראך... לעשות רצונך בלבב שלם".

ש"פ אמת: ורא תרל"ב, ראש השנה תרמ"ז; מפי סופרים וספרים'

שערי דמעה לא נגעלו

"וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלקיך" (ב יא)

כלל חשוב בעבודת התפלה דרש הצדיק רבי יצחק אבוחצירה מפסוק זה:

"וכל קרבן מנחתך" - את תפלתך (שהיא במקום קרבנות), "במלח תמלח" - הקפד למהלך תמיד בדמעות, ו"לא תשבית מלח ברית אלקיך" - דמעותיך יגרמו שתפלתך תתקבל לרצון, שהרי ברית בריתך להן: "אף על פי ששערי תפלה נגעלו, שערי דמעה לא נגעלו" (ברכות לב ב). 'פתוח' חותם'

קרבנו העני הצרף ל'ותור'

"ואם לא תשיג ידו... והביא את קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלת" (ה יא)

הקדוש ברוך הוא ותר לנו סליחה אחת משלו ואינו זו? עשירת האפה" (ויק"ר ג א).

מפני מה דוקא קבלת מנחת הדל נחשבת כ'ותור' מצד הקדוש ברוך הוא?

פרש רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון מברזאן:

במסכת שבת (קטו ב) קבעו חכמים: "כל המורחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים וכל שאינו מרחם על הבריות, אין מרחמין עליו מן השמים", ופרש המהרש"א (ח"א שם): המקשיב לשועת העניים ונותן להם צדקה משלו, אף הקדוש ברוך הוא מקשיב לתפלותיו - מזה כנגד מזה, והמתעלם מעצתם, אף הקדוש ברוך הוא מעלים עין מתפלותיו. ועל כך בקש דוד המלך בתהלים (עט ח): "מהר יקדמונו רחמיך" - אגא הקדש רחמיך לרחמינו, "כי ידלוגו מאד" - ואין בדינו היכלת לתת משלנו לאחרים.

לענייננו, בעוד קרבן העשיר מתקבל ברצון, כפי שהוא בודאי רחם על העניים, לאביון חסרה זכות זו, ועל פן הצרף הקדוש ברוך הוא לומר ולתת לו "סליחה אחת משלו", ובכך יעלה קרבנו לרצון.

תפלת קרד"כ אות ב

"למען נחלד מעשך ידיו"

"אדם כי יקריב מקם קרבן לה" (א כ)

"הא קרבנך דומה לקרבנו של אדם הראשון; מה אדם הראשון שהיה הכל ברשותו לא הקריב לא מן הגזלות ולא מן החמסין, אף אתה... אל תקריב לא מן הגזלות ולא מן החמסין" (ויק"ר ב ז).

יש להבין: לשם מה צריכים אנו ללמד בדרך רמז את אסור הבאת קרבן מן הגזל, הלא מקרא מלא הוא ב'שעיה' (סא ח): "כי אני ה' אהב משפט שגא גזל בעולה"? פרש האדמו"ר רבי משה יחיאל אפשטיין מאו"ז'רוב:

אין הכתוב מדבר דוקא על גזל מאחרים, אלא בזה שעליו אמרו חכמים (ברכות לה ב): "כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גזל"; כפי שלא התר לאדם להנות מהעולם הזה עד שיכיר כי הכל נתן לו מיד' ה', כך לא נחשב הקרבן 'שלכם' בטרם יכירו בעבדה שלה" הוא ויברכו על כך, ודמו לדבר: "יקריב קרבן" - בגימטריה 'מאה ברכות'.

בכך נבין את הסבה שאנו מבקשים בנעילת יום הפורים: "למען נחלד מעשך ידיו", שהנה לכאורה יש להבין: וכי זו תכליתה של מצות התשובה? אלא, אין פונתנו לבקש שלא נפשל בגזל ממנו, אלא שזונה להגיע לאותה שלמות מחלטת בהכרה בהנהגתו יתברך, שבלעדיה נחשבים אנו כאלו נהנינו מן הגזל.

באר משה'

רזי אמותים

מרמזו אמן בפרשה

מלה קטנה - עצמה אדירה

"ויקרא אל משה" (א א)

ויקרא ראשי תבות: י'ענו קול רם אמן, רמז לדברי הגמרא (שבת קט ב) שיש לענות אמן בכל כוח, והינו "בקול רם" (ראה תוספות שם ד"ה כל העונה).

ומפני מה נכתבה האות אלף? זעירה? כדי ללמדנו שאף כי ענית אמן נראית כפעלה קלה וזעירה, באמת היא יסוד האמונה. כפי שפנת הימלה שמקות' (פר' האוינו): "עשר האמונה תלויה בענית אמן".

פרדס אפרים' ערך אל"ף

"וכוף את יצרנו להשתעבד לך"

"אם עלה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד יקריב אתו לרצונו לפני ה'" (א א)

משמעותה של טעות ב'ברכת המינים'

"ויקרא אל משה" (א א)

"אל"ף ד'ויקרא' זעירא. שמשה היה גדול וענו לא רצה לכתב אלף ו'יקרא' - לשון מקרה, כאלו לא דבר הקדוש ברוך הוא עמו אלא בחלום, כדרך שנאמר בכלעם... ואמר לו הקדוש ברוך הוא לכתב גם האלף... וכתבה קטנה" (פצל הטורים).

על פי דברי בעל הטורים' באר רבי אברהם ויינפלד רב קהלת דרך אמת' במונסי את הטעם שבמדרש (תנחומא) הסמיכו לפסוק זה הלכה מהלכות שליח צבור: "טעה בברכת המינים, מחזירין אותו ואומרה בעל פרו, חיישינו שמא מין הוא".

מדברי בעל הטורים' למדנו, כי אף שבדאי לא התפון משה לחלל על דעת קונו, בכל זאת בעמק רצונו בקש להמעיט מחשיבות עצמו, ולכן נכתבה על ידו האות א' זעירה כמאלה. ובאותו ענין, להבדיל, אף אותו שליח צבור שטעה בברכת המינים, יש להניח שאין זאת אלא משום שבעמק הכרתו קונו ההרואי כפירה, והם שגרמו לו לטעות מבלי משים בברכה זו, על פן חובה עליו לחזר ולאומרה כהלכתה.

לב אברהם'

מאה ברכות כנגד קרבנות

"אדם כי יקריב מקם" (א כ)

תבת 'מקם' נראית לכאורה כמיתרת, שהרי די היה לכתב: "אדם כי יקריב קרבן לה"?

בילקוט 'מעין גנים' הובא כי הדבר בא ללמדנו שכל הקרבן מאה (בגימטריה 'מקם') ברכות בכל יום, כאלו הקריב קרבן על גבי המזבח.

ענין זה הובא ב'ספר הגן' (ליוס שני) לחכם הקדמון רבי יצחק בן רבי אליעזר: "כל המגביה קולו ואומר ברכות בקול רם, מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב את כל הקרבנות הפתונים בפרשת ויקרא. שהרי אנו אומרים בכל יום מאה ברכות שיש בהן הזכרת השם יתברך, ו"א ברכות נוספות שאין בהן הזכרת השם יתברך, שאמר, הרי ק"א ברכות, כנגד ק"א פסוקי פרשת ויקרא".

הצדיק רבי הלל ליכטנשטיין מקומוקא הוסיף נפך לדברים:

מכך שמצות מאה ברכות נרמזה בתבת "מקם" למדנו רמז לדברי הגמרא (ב"מ צד א) שהמברך על דבר הגזול "אין זה מברך אלא מנאץ" ועליו נאמר (תהלים יא): "ובצע גזלו" ברוך נאץ ה", על פן אומרה התורה: "אדם כי יקריב מקם" - את מאה הברכות תברכו 'מקם' ולא משל אחרים.

מקרי דרד"ק אות יג

ובלם יענו קול רם אמן

יהודי יקר!

בעומדך לפני מלכו של עולם, השב אל לבך את דברי הזהר הקדוש (תיקו"ז מא) על אודות השכר המבטח לעונה אמן בכל פחו: "העונה אמן בכל פחו קורעין לו גזר דין של שבועים שנה". היש לך הבטחה גדולה מזו?!

אמת, מלח קטנה, עצמה אדירה!

קריאת שמע - והיה אם שמע (א)

קבלת על מצוות בכל יום מחדש
במסכת ברכות (יג ב) אמרו חכמים: "למה קדמה פרשת שמע ליהיה אם שמע? כדי שיקבל עליו על מלכות שמים תחלה ואחר כך על מצוות". בדברי המשנה מבאר כי בעוד הפרשה הראשונה של קריאת שמע עוסקת במצוה החשובה של קבלת על מלכות שמים, בפרשה השנייה אנו מוסיפים ומקבלים על עצמנו את כלל המצוות. אף על פי ששכר עמנו כלנו לפני ה' סיני וקבלנו על עצמנו לקיים את כל המצוות (ראה דברים ח א וברשי"ט שם), בכל זאת תקנו לנו לשוב ולקבל על עצמנו על מצוות בכל יום מחדש. זאת כדי שנהיה כעל המצוות הן בגדול ועל המוטל עלינו, במטרה לישרנו ולתבוננו במסלה העולה בית א-ל. אי לכה, אין די במה שקבלנו אותה על עצמנו בהר סיני, שהרי אף בני נח קבלו על עצמם בעבר את שבע המצוות, ובכל זאת ברבות השנים פרקו מעל עצמם על זה, עד שהתר להם לגמור, ואף אם יקיימו את שבע המצוות לא יקבלו עליהן שכן אלא כמי שאינו מקוה ועושה" (ב"ר לח א).

לשם כך תקנו שנקבל על עצמנו את כל המצוות בכל יום מחדש, כדי שלא נתפרה מעל זה לא רגע, ובכך יהיו המצוות דומות עליו בכל יום כאלו היום קבלנו אותן מהר סיני, ופועל יוצא מזה אף נזכה ששכרנו ישלם לנו מן השמים במדה גדושה, כשכר שהצוה ונעשה" (אספרי כבודך שקב, ע"פ דברי הגה"צ ר"י בלזר זצ"ל).

יסוד נפלא כתב הרב הקדוש בעל "שמח משה" זצ"ל (במדרג ל: א): הנה כל אדם יראה כי הוא סוגל לקבל על עצמו בכל יום קבלות טובות ליום המחרת, וזאת משום שאמרו חכמים (שד"ח ל: ב): "יצרו של אדם מתגבר עליו יום יום". בכל יום מחדש - אבל היצר של מחר צדו לא להתגבר עליו. לפיכך תקנו שיקבל אדם על עצמו בכל יום על מצוות. ובזאת אם ישיג האדם להתבונן היטב בדברים היוצאים מפיו, במחשבתו על שיעליתו להתגבר אף על היצר של היום, את דבריו סיים ה"שמח משה" בהבטחה: "ואם כל אחד מישראל היה מקיים מה שמקבל עליו בקריאת שמע, וזאי הגולה קורבה לבא".

כעין זה היה מעשה התלמידו של רבי יהודה אסא שהתמלוגן הפני רב ביאוש כי בכל יום הוא מקבל על עצמו לשפר את דרכיו, ובסוף היום הוא מוצא שלא עמד בקבלתו, וכבר אינו יודע לשיטת עצות בנפשו. ורבי הרב: "עצתי לך היא: קח חמש דברים והתעמק בכל יום בפרשיות קריאת שמע, מחוץ לשעות התפלה. לאחר שתענין בהן היטב, פעם בכמה ימים קבל על עצמך איזה מעשה טוב שיצא לך מתוך התבוננות זו, ומבטח לך כי תעמד בקבלתך זו. וזאת משום שהתבוננות ראויה בפסוקי קריאת שמע, יש בה כדי לסייע לאדם להפוך לעבד ה' הממלא מצוותיו במסירות נפש" (פניני האוצר מטות).

פרשת יהיה בלשון רבים

חלוק נוסף מצינו בין פרשת 'ואהבת' לפרשת 'יהיה אם שמע': פרשת 'ואהבת' נאמרת בלשון יחיד (אשר אנכי מצוה היום וגו'), ואילו פרשת 'יהיה אם שמע' נאמרת בלשון רבים (אשר אנכי מצוה אתכם היום וגו'), ובספרי (עקב מא) כבר עמדו חכמים על הדבר ואמרו: "כאן ליחיד, כאן לצבור".

באר רבי צדוק הכהן מלבי"ן (צדקת הצדיק ירכ: ב) פרשה ראשונה נאמרה ליחיד, פנין שהמדרגה הגבוהה ביותר שאלה צריך לשאף כל אדם מ ישראל היא שישפיק

להפקיר ממונו ונפשו ולעסוק אך ורק באהבת ה', למוד תורתו וקיים מצוותיו. אמנם, מדרגה זו היא ענין ליחידים, וכפי שאמרו על כך בגמרא (ברכות לה ב): "רבים עשו כן ולא עלתה בידם". אף לרבים אמרו (שם): "הנהג בהם מדת דרך ארץ", כי אף שהכל מחייבים לקבל על עצמם על מצוות ולקבוע עתים לתורה, מכל מקום עליהם להשיג על פרנסתם שתהיה כדי קיום חיותם, ולכן אף לא נאמר בפרשה זו 'ובכל מאדכם' (ממונכם) כבפרשה ראשונה.

ויכול מקום צריך כל אדם לפתח תחלה בפרשה ראשונה, כי בתחלת עבודת היום עליו לקבל על עצמו להפקיר את כל אשר לו כדי לעשות רצון ה', אם גם יגורו עליו מן השמים. אמנם הרי הקדוש ברוך הוא רוצה בשוב העולם, כנאמר (ישעיה מה יח): "לא תהו בראי - לשבת יצרה", על כן הכל צריכים לקרא אף את הפרשה השנייה שבה נצטוו לקבוע את אהבת השם ויתברך בלבנו, גם בהיותנו עסוקים בעניני העולם.

מפני מה לא נאמר 'ובכל מאדכם'

בהמשך לאמור, רבים תמהו מדוע לא נכתב בפרשה שניה: 'ובכל מאדכם' כבפרשה ראשונה, ונתנו לכך כמה תרוצים.

א. במדרש תנחומא (ריש פר נח) מותר: פרשה ראשונה נאמרה על תורה שבעל פה, שלמותה ברוך בצער, בטרח ובנדודי שנה. כיון שמי שאוהב עשר ותענוג אינו יכול ללמודה, על כן נאמר בה: 'ובכל מאדך'. ולפיכך אף לא נכתב בה שכן, משום ששכר תורה שבעל פה אינו משלם בעולם הזה. לעומת זאת, פרשה שניה מדברת על תורה שבכתב שאין בלמודה צער, ואף עשיר יכול ללמודה, על כן לא נאמר בה 'ובכל מאדכם', ואף נפרש בה מתן שכר בעולם הזה.

ב. פרש הפלי יקר' (דברים יג א), וקצין זה פרש האור החיים' (שם), שפרשה ראשונה נאמרה ליחידים, ולכן שיה לומר בה 'ובכל מאדך' - צווי המפנה לאלו ש"ממונם חביב עליהם מגופם" (ברכות סא ב), ואלו - יחידים הם. אף בפרשה שניה שנאמרה לרבים לא הצרכו ללשון זה, כיון שאין רבים שממונם חביב עליהם מגופם.

ג. ב'נפש החיים' (ש"א פ"ח בהגיה, וקצין זה דברי רבי צדוק הכהן שהובאו לעיל) כתב: פרשה ראשונה ליחיד נאמרה, ויחיד חביב לקיים לא מוש ספר התורה הזה מפיו, ולא לעסוק בפרנסה כלל, אף פרשה שניה נאמרה לרבים, ובתוך הרבים בודאי מכריחים רבים לעסוק בעמל הפרנסה, על כן לא נאמר בה 'ובכל מאדכם'.

ד. בשם הרב הקדוש רבי ישראל מרוז"ן הובא: פרשה ראשונה ענינה קבלת על מלכות שמים, ועל ענין זה מחייב האדם למסור את כל ממונו, לא פרשה שניה ענינה קבלת על מצוות, ועל כך יש הגבלות, כמו שאמרו (פתיבות נ א): "המקובל אל יבזבז יותר מחמש" וכיצא זה (פרפראות לתורה עקב).

ה. בעל 'אמרי שאול' ממוז"צ (עמ רעח) באר בדרך צחות: אלו היה נאמר בפרשת 'יהיה' שהיה בלשון רבים 'ובכל מאדכם', הינו בכל ממונכם, כל אחד מהרבים היה אומר שהחייב מוטל על חברו, אף עתה שנאמר בלשון יחיד, אין יחיד שיכול להשתמש מן.

מאיזו תפלה התפעל ה'חפץ חיים'?

בסבלנות ובפשוטות עד הגיע שעת קבלת הקהל אצל הרב.

עודו יושב בבית הכנסת, שהיה ריק מאדם, נשמע לפתע קול בכי חרישי הבא מכון עזרת הנשים.

לבו הרחום של ה'חפץ חיים' גרם לו להטות אזנים לקול הבכי, והנה הוא שומע קול אשה הנושאת תפלה נרגשת לפני רבון העולמים.

ה'חפץ חיים' שם אזניו כאפרכסת כדי להאזין לדברי האשה, ונפסע לשמע את ההכמה והנפחנות שנגדו מהם.

כך אמרה האשה בתפלתה הנרגשת:

"רבנו של עולם! לפני אלפי שנים עשינו אתך עסקה: אתה לקחת אותנו לעם, ואנו קבלנו עלינו את כל מלכותך. אנו בודאי לא מתחרטים על העסקה, הרי אתה מרעיף עלינו טובות ללא סוף וגבול, ואשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו..."

אבל סבורה אני שגם אתה אינך מתחרט על העסקה שעשית אתנו: הנה צוית בתורתך במלים ספורות: 'ולא יראה לך שאר בכל גבלך', ועתה הבט את בעמך ישראל אשר אהבת - התמצא ולו בית יהודי אחד שאינו נהפך בערב פסח מתחלתו עד סופו? הן כל ארון, כל חפץ וכל פנה חסודים בעיניהם כמקום שיש בו חפץ, והם אינם מתעצלים לנקותם כמפדנות רבה.

צוית בתורתך 'בספת תשבו שבועת ימים', ועתה שא נא עיניך הרחומות - כמה ממון וכח מוציא כל יהודי בערב סכות בעבורו ובעבור בני משפחתו על גבית סכה, ורכישת ארבעת תחת גזרות של מלכות הרשע, ולכרע תחת גטל הפרנסה הדחוקה והקשיים המתחדשים עליו בכל יום?"

הבט נא לעומת זאת אל מיליארדי הגוים הממלאים את העולם, התמצא ולו אמה אחת שתספיק להדר כך במצוות, אפלו עשירות מכפי שמהדרים עם "ישאל?"

וכאן התפרצה האשה בבכי סוער וזעקה: "רבנו של עולם! אם הנה כל כך מרצה מאתנו, ואף אנו דבקם בך בכל מאודנו, מדוע דוקא אנו סובלים מכל האמונות? מפני מה דוקא עלינו נגזר להטיל מעט לעם, להתענות תחת גזרות של מלכות הרשע, ולכרע תחת גטל הפרנסה הדחוקה והקשיים המתחדשים עליו בכל יום?"

המשיכה האשה להתפלל ברגש, אולם שעת קבלת הקהל הגיעה וה'חפץ חיים' נאלץ לעזוב את בית הכנסת, כשרשם תפלתה של האשה אינו מש מלבו.

בשובו לביתו, אחר שתקן את השעון תקון, הביע ה'חפץ חיים' בפני חתנו רבי מנחם מנדל זקס את התפעלותו הרבה והתרגשותו מתפלתה של אשה. אשה הוא צ"ל לשבח כי אשה זו יודעת לרצות את הקדוש ברוך הוא בתפלתה, זאת משום שהחלה בלשון רצוי ורק אחר כך הוכיחה את בקשותיה, ואף הוסיף והתבטא בהתפעלות: "זי איז נישט קיין נארישע פרוד!" [אשה זו אינה אשה טפשה כלל...].

'אוצרותיהם אמלא וארא'

את הספור הנפלא שלפנינו שמע המגיד רבי אליעזר טורק שליט"א מפי הגאון רבי הלל זקס זצ"ל ראש ישיבת 'בנסת הגדולה', אשר שמעו מפי אביו רבי מנדל זצ"ל חתנו של מרן ה'חפץ חיים' זצ"ל:

ידוע היה מרן ה'חפץ חיים' באש הקדושה שבערה בלבו למען קדשת וטהרת ישראל, דבר שבא לידי בטוי במסירות נפשו למען זכוי הרבים בענינים אלו. וכך מלבד השנים הרבות שהקדיש לכתובת ספריו הנודעים, הוסיף והקדיש חלק נכבד מזמנו לכתובת ספרי הלכה ומוסר בעבור יהודים הדורים במקומות מרחקים ממרכזים יהודיים, וכן חילים יהודיים הנאלצים לשהות בשדה הקרב, הרחק מביתם, בין אלפי גוים נכערים.

אש קדש זו היא שגרמה לו, בימי צעירותו כמו בזקנותו, לא פעם ולא פעמים, לצאת מביתו ולהרחיק נדוד לערים רחוקות, מבלי להתחשב בטרחה הרבה שהיתה כרוכה בכך, וזאת כדי לתקן פנים רוחני שהיה טעון תקון באותה עיר.

בהקשר לכך ספר כי באחד הימים, בשנותיו האחרונות, הגיע לביתו שליח מטעם הגאון רבי חיים עוזר גורדזינסקי מוילנא, שבקשו להשתתף בכנס חזקן לטהרת ישראל שייערך בוילנא. ה'חפץ חיים' הסכים מיד, אולם בני ביתו שהשטשו מאד לביראותו הרעועה בקשו למען אותו מקף, ועל כן רמזו לנהג הקבוע שהיה מובילו בנסיעותיו מחוץ לראדון, לצאת מן הבית כדי שלא יוכל להסיע את ה'חפץ חיים' לוילנא.

אלא שה'חפץ חיים' לא נרתע כלל: "אם רבי חיים עוזר מבקש, פנאיה שהדבר נחוץ מאד, ואם הנהג הקבוע איננו, אלך בעצמי להפסיק הנהג...", אמר ונעשה: הוא קם ממקומו והחל לצעד לעבר היציאה מהבית, כשהוא נחמק בקריאות ובריהיטים... משראו בני הבית כי הוא נחוש לצאת, הורו לנהג לשוב, וה'חפץ חיים' יצא לוילנא. שם נשא דברים בפני אלפי אנשים, דברים שהותירו רשם למשך שנים רבות לאחר מכן.

היה זה לעת זקנתו של מרן ה'חפץ חיים', כאשר נגבה לאזניו שמועה על תפלה רוחנית מפורש שרעה באחת העירות הסמוכות לעיר ראדון. בדרך כלל ענין חש ה'חפץ חיים' אחריות על בני דורו, כמי שמוטל עליו לגדור גדר ולעמד בפרץ, וכך אף הפעם אור כגבור חלצו ובשארית כחותיו נסע לאותה עירה כדי לתקן את השעון תקון.

באותה עירה כהו רב נכבד, וה'חפץ חיים' בענותנותו ובטהר מדותיו, לא אבה לעשות ולו צעד קטן מבלי לשפתר בו את רב העיירה. על כן מיד עם בואו לעיר שם פעמיו לעבר בית הרב, כדי לטכס עמו עצה כיצד לתקן את התפלה ולדאג שהיא לא תהרהר בשנית.

נקט אפוא ה'חפץ חיים' על הדלת בסבלנות עד שהיה נפתחה ביד בני הבית. לשמע בקשתו להפגש עם הרב נאמר לו כי הרב פרש למנוחה קצרה, ואם רצונו לשוחח עמו, עליו לשוב בעוד כשעה, אז יתעורר הרב משנתו.

בינתים פנה ה'חפץ חיים' לעבר בית הכנסת הסמוך, הוציא ספר מארון הספרים והתישב ללמד, כשהוא ממתיך